

بررسی تغییرات نحوی در روند ترجمه قرآن کریم به زبان فارسی بر مبنای نظریهٔ ایکس تیره^۱

فهیمة بیدادیان^۱، فریده حق‌بین^{۲*}

۱. کارشناس ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

۲. دانشیار زبان‌شناسی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

پذیرش: ۹۳/۳/۲۴

دریافت: ۹۳/۲/۴

چکیده

مقاله حاضر در چارچوب نظریهٔ ایکس تیره^۲ به بررسی تغییرات نحوی در ترجمه قرآن کریم از زبان عربی به زبان فارسی پرداخته و متن مبدأ و متون مقصد را با یکدیگر مقایسه کرده است. هدف از انجام این پژوهش، بررسی نوع گروه‌های نحوی در متن قرآن کریم و بررسی نوع و میزان تغییرات این گروه‌ها در روند ترجمه و مقایسهٔ متن عربی و دو ترجمهٔ فارسی آن است. در این مطالعه، بررسی علمی و کاربرد گروه‌های نحوی در فرآیند ترجمه عبارت است از: مقایسهٔ کاربرد گروه‌های محتوایی^۳ اسمی و فعلی، مقایسهٔ کاربرد گروه‌های نقشی^۴ تصریف، متمم‌نما و حرف تعریف در متن مبدأ و دو متن ترجمهٔ آن به فارسی. از این رو ساختارهای نحوی دو زبان با یکدیگر، مقایسه و تفاوت‌های ساختاری آن‌ها مشخص می‌گردد و آنچه در این مطالعه مورد نظر است، بررسی پیکره‌ای قرآن، شناسایی مقوله‌ها و تعیین نوع تغییر و تبدیل آن‌ها به یکدیگر در ترجمه‌های فارسی آن‌ها است تا چگونگی نوع و میزان تغییرات دستوری یا تغییرات معنایی در مسیر ترجمهٔ قرآن به زبان فارسی مشخص شود.

واژگان کلیدی: ترجمه قرآن کریم، نظریهٔ ایکس-تیره، تغییر ساختارهای نحوی، گروه‌های نقشی، گروه‌های محتوایی/معنادار.

دوماهنامه جستارهای زبانی
شماره پیاپی (۳۶)، آذر و دی ۱۳۹۴، صص ۹۷-۱۲۱

۱. مقدمه

ضرورت و اهمیت ترجمه قرآن به عنوان ابزاری جهت انتقال کلام الهی بر همگان آشکار است و با گسترش روزافزون دانش و نیاز به تبادل لحظه‌ای اطلاعات، این نقش روزبه‌روز پررنگ‌تر می‌شود و از کاربرد عملی بیشتری برخوردار می‌گردد. بنابراین پرداختن به ماهیت ترجمه و شناخت فرآیندها و پیچیدگی‌های دخیل در آن، ضرورتی غیر قابل چشم‌پوشی است.

یکی از راهکارهایی که می‌تواند به درک فرآیند ترجمه کمک شایانی نماید، مقابله ساختارهای مبدأ و مقصد^۱ و بررسی تغییرات صورت‌گرفته در فرآیند ترجمه است و از آنجا که زبان‌های مختلف از الگوهای نحوی متفاوتی پیروی می‌کنند، بررسی تغییرات نحوی که طی فرآیند ترجمه رخ می‌دهد می‌تواند راهگشای درک بهتری از تفاوت‌های ساختاری دو زبان باشد.

در این مقاله درصددیم تا به بررسی تفاوت‌های ساختاری عربی فصیح قرآنی و ترجمه‌های فارسی آن بپردازیم. گفتنی است بررسی این تفاوت‌ها و تغییرات ساختاری در گروه‌های محتوایی و نقشی در دو زبان به‌طور عام می‌تواند به ترجمه ماشینی متن قرآن و دیگر متون عربی به فارسی کمک نماید. در همین راستا نگارندگان مقاله حاضر می‌کوشند تا به این پرسش اساسی پاسخ دهند که تغییرات دستوری از طریق گروه‌های نقشی و تغییرات معنایی نیز از طریق گروه‌های محتوایی، به‌عنوان عناصر مهم در ترجمه، چگونه در دو زبان عربی و فارسی طی فرآیند ترجمه، بازنمایی می‌شوند؟

به نظر می‌رسد که مترجمان بیشتر به انتقال معنا توجه دارند و تغییرات دستوری تحت‌الشعاع انتقال معنا قرار می‌گیرند. افزون بر این، بررسی تغییرات دستوری و انتقال معنا، بررسی تغییر گروه‌های نقشی و محتوایی و نیز تعیین میزان این تغییرات در روند ترجمه عربی فصیح قرآنی به فارسی از دیگر موارد مهمی است که تاکنون در مطالعات ترجمه به آن توجه نشده است. بنابراین به نظر جای چنین تحقیقی در زمینه بررسی ترجمه‌های متون در زبان‌های دیگر، به‌ویژه از زبان عربی به فارسی، خالی بوده است. در نتیجه کاربرد این نوع روش مقایسه‌ای با استفاده از نظریه صورت‌گرایی/یکس تیره می‌تواند در ترجمه ماشینی مؤثر واقع شود و به ارائه یک زبان برنامه‌نویسی منتهی گردد.

روش تحلیل این داده‌ها آماری است و جامعه نمونه آماری این تحقیق شامل بیست آیه اول سوره مریم (س) و ترجمه‌های فارسی ابوالفضل بهرام‌پور و ناصر مکارم شیرازی از قرآن است

که به‌طور تصادفی انتخاب شده‌اند. انتخاب دو ترجمه ذکرشده تنها به این دلیل است که این دو ترجمه نمونه‌ای از روش‌های ترجمه معنایی یا محتوا به محتوا از قرآن هستند که با دیگر ترجمه‌های معنایی قرآن تفاوت چندانی ندارند. بنابراین به ذکر این دو ترجمه اکتفا شده است. بررسی داده‌ها بر پایه نظریه ایکس- تیره که خود زیرمجموعه نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی^۷ است، انجام می‌گیرد. این نظریه به دلیل تحلیل سازه‌های نحوی در سطوح مختلف، بستر مناسبی را برای بررسی صوری تغییرات نحوی فراهم می‌نماید. براساس مطالعات انجام‌شده، نتایج حاکی از این است که مترجمان تا حد ممکن با وفاداری به ساختار اصلی، به ترجمه می‌پردازند. بنابراین تغییرات دستوری تحت‌الشعاع انتقال معنا قرار می‌گیرند. بدین معنا که در فرآیند ترجمه، مفهوم ثابت می‌ماند و تنها خصوصیات دستوری و نقشی تغییر می‌کند.

در پژوهش حاضر اهداف ذیل تأمین می‌گردند:

الف. مشخص کردن سازه‌هایی که بیشترین میزان تغییر را شامل می‌شوند؛

ب. مشخص کردن تغییراتی که در نوع و سطح مقوله در گزاره‌های مشابه در دو زبان صورت می‌گیرد؛

ج. سنجش دامنه این تغییرات.

در راستای رسیدن به اهداف ذکرشده پرسش‌های ذیل را می‌توان مطرح ساخت:

۱. تغییرات نحوی در گروه‌های نقشی بیشتر است یا در گروه‌های محتوایی/ معنادار؟

۲. تغییرات نحوی در کدام‌یک از گروه‌های نقشی بیشتر است؟

۳. تغییرات نحوی در کدام‌یک از گروه‌های محتوایی/ معنادار بیشتر است؟

فرضیه‌های زیر در پاسخ به پرسش‌های ارائه‌شده مطرح شده‌اند:

۱. تغییرات نحوی در گروه‌های نقشی بیشتر از تغییرات نحوی در گروه‌های محتوایی/ معنادار

است؛

۲. تغییرات نحوی در گروه تصریف بیش از دیگر گروه‌های نقشی است؛

۳. تغییرات نحوی در گروه فعلی بیش از دیگر گروه‌های محتوایی/ معنادار است.

۲. پیشینه پژوهش

در این بخش، پژوهش‌های پیشین مربوط به موضوع مقاله در دو بخش کلی مورد بررسی قرار

می‌گیرد. بخش اول به مطالعات قرآنی از سه منظر زبان‌شناسی توصیفی، نقش‌گرایی و ساختارگرایی مربوط می‌گردد و بخش دوم در ارتباط با معرفی مطالعات انجام‌شده بر پایه نظریهٔ ایکس تیره بر متون مختلف است.

بررسی‌های انجام‌شده توسط نگارنده حاکی از آن است که تاکنون پژوهشی بر پایهٔ نظریهٔ ایکس تیره دربارهٔ آیات قرآن انجام نگرفته است و معدود مطالعاتی بر پایهٔ این نظریه در مورد متون دیگر انجام شده است.

منصوری (۱۳۷۵) با دیدگاهی توصیفی، مباحثی از زبان‌شناسی جدید در قرآن کریم را مورد مطالعه قرار می‌دهد. او به بررسی سه موضوع ذاتی یا اکتسابی بودن زبان، لایه‌ای بودن زبان و اختصاص زبان به نوع انسان در زبان‌شناسی جدید و قرآن مجید می‌پردازد و سپس موارد مطرح را با داده‌های قرآنی محک می‌زند.

خرمی (۱۳۹۲) به تبیین جایگاه «تکرار» در زبان و نقش آن در قرآن و شعر قدیم عربی می‌پردازد. او بر این باور است که تکرار همیشه از عوامل مخلّ فصاحت به شمار نمی‌آید، بلکه برعکس، گاهی بلاغت کلام در گرو آن نهفته است. بسیاری از نمونه‌های تکرار، اغراضی غیر بلاغی دارند؛ به طوری که لازم نیست همیشه از منظر بلاغت به مسئلهٔ تکرار نگریست.

فصیحی هرندی (۱۳۸۰) به بررسی روابط انسجامی در قرآن می‌پردازد. چارچوب نظری پژوهش او را نظرات هلیدی^۱ و حسن^۲ و کتاب *انسجام در زبان/ انگلیسی*^۱ (۱۹۷۶) تشکیل می‌دهد. او اشاره می‌کند که همهٔ روابط انسجامی معرفی‌شده توسط هلیدی و حسن، یعنی ارجاع، جانشینی، حذف، انسجام واژگانی و ربطی به‌طور وسیع و مؤثری در زبان عربی وجود دارند و علاوه بر این روابط انسجامی می‌توان به رابطه‌های انسجامی دیگری همچون اعراب و حروف عامل نیز که نقش اساسی در ایجاد انسجام در زبان عربی دارند، دست یافت.

قلی‌زاده (۱۳۸۳) در مقالهٔ خود به این نکته اشاره دارد که ساختار نحوی در هر زبانی دارای قواعد خاصی است. این قواعد با وجود محدود بودن، مجموعهٔ بی‌نهایتی از ساخت‌های نحوی را پدید می‌آورند و در فرآیند ترجمه، آشنایی با قواعد نحوی کمک می‌کند تا با تحلیل ساختارهای نحوی زبان‌های مبدأ و مقصد و تأمل در کیفیت قواعد نحوی آن‌ها، ترجمه‌هایی مناسب و بلیغ پدید آید.

در این قسمت به بررسی آثار برخی از پژوهش‌گران ایرانی می‌پردازیم که پژوهش‌هایی بر

پایه نظریهٔ ایکس تیره داشته‌اند. با آن‌که علوم قرآنی موضوع تحقیق و بررسی‌های گوناگون بوده و پژوهش‌های بسیاری در زمینه‌های قرآنی انجام گرفته است، اما تاکنون هیچ‌یک از پژوهش‌گران، پژوهشی در زمینهٔ قرآنی بر پایهٔ نظریهٔ ایکس تیره انجام نداده‌اند و همهٔ پژوهش‌های انجام‌گرفته بر پایهٔ این نظریه، در مورد گروه‌های دستوری زبان فارسی و یا گروه‌های دستوری زبان انگلیسی بوده است.

سقلاطون (۱۳۷۳) بر همگانی بودن اصل «نظریهٔ حاکمیت و مرجع‌گزینی» و به‌ویژه نظریهٔ ایکس تیره تأکید می‌کند. او مفهوم ایکس تیره را بدین‌گونه توضیح می‌دهد که ایکس در نظریهٔ ایکس تیره، به‌طور عام به مفهوم یک نماد مشترک یا متغیر، مقوله‌ای گروهی می‌باشد که به‌صورت هریک از گروه‌های چهارگانهٔ زبان، یعنی گروه اسمی، فعلی، وصفی و یا حرف اضافه‌ای می‌تواند تحقق یابد.

شریعت‌پناهی (۱۳۸۹) با هدف بررسی تغییرات نحوی در فرآیند ترجمه از زبان انگلیسی به زبان فارسی با مقایسه و مقابلهٔ ساختار ۱۵۰ جملهٔ انگلیسی و ترجمهٔ فارسی آن‌ها در چارچوب نظریهٔ ایکس تیره، تغییرات نحوی که در هریک از گروه‌های IP، CP، VP، DP و NP در سه سطح فراقکن بیشینه، میانه و هسته رخ داده است را دسته‌بندی و مشخص کرده است.

۳. مبانی نظری

در این بخش به‌طور اجمال به معرفی نظریهٔ ایکس تیره و شمای کلی آن پرداخته می‌شود.

۳-۱. نظریهٔ ایکس تیره

نخستین‌بار چامسکی در مقالهٔ ۱۹۷۰م خود با عنوان «نکاتی دربارهٔ اسم‌سازی»^{۱۱} پیشنهادی دربارهٔ ایکس تیره ارائه کرده است (نک. کریمی، ۱۳۷۴: ۶۱). نظریهٔ ایکس تیره نشان‌دهندهٔ ویژگی عام زبان‌ها است. نظریه، چون عام است قابلیت تبیین صوری هم دارد. این نظریه بر این فرض استوار است که مقوله‌های گروهی در همهٔ زبان‌ها به هم شبیه هستند و مهم‌ترین اشتراک آن‌ها داشتن مرتبهٔ X^1 است. در این نظریه، نماد X نشان‌دهندهٔ مقولهٔ واژگانی است که به‌خودی‌خود یک متغیر محسوب می‌شود؛ زیرا می‌توان به جای آن یک نام، فعل، صفت و یا حرف اضافه جای داد. چکندوف^{۱۲} در سال ۱۹۷۷م نحو/یکس- تیره را براساس این پیشنهاد چامسکی ارائه داد و نحو

ایکس- تیره به عنوان بخش مهمی از نظریه معیار گسترده^{۱۲} پذیرفته شد. این نظریه امروزه یکی از زیرنظریه‌های نظریه حاکمیت و مرجع‌گزینی به شمار می‌رود و در برنامه کمینه‌گرا^{۱۳} نیز مبنای اشتقاق جمله است.

۲-۳. شمای کلی نظریه ایکس تیره

وجود سطح میانه تنها به گروه خاصی محدود نمی‌شود و تمامی گروه‌ها از این نظر دارای ساختار مشابهی هستند. به عبارت دیگر، فرآیند تولید گروهی در همه مقوله‌های واژگانی از الگوی مشابهی پیروی می‌کند که ردفورد آن را تقارن ساختاری بین مقوله‌ای^{۱۴} می‌نامد و چنین تعریف می‌نماید که تمامی مقوله‌های واژگانی اصلی (برای مثال Adv, N, V, A) دارای دو نوع گسترش گروهی^{۱۵} هستند (Radford, 1988: 253). بدین ترتیب که هر مقوله واژگانی X می‌تواند با افزودن متمم^{۱۶} (ها)، البته در صورت وجود، یک سازه X' را تشکیل دهد که این سازه نیز با افزوده شدن یک حرف تعریف/ مشخص‌گر^{۱۸} به X" گسترش می‌یابد.

کریمی معتقد است که نحو ایکس تیره به طور کلی دو قاعده^۳ و 4 را ارائه می‌دهد (نک. ۱۳۶۶:

۱۵-۱۶):

(3) X" → Specifier X'

(4) X' → X...YP

YP = متمم

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش به بررسی تفاوت‌ها و تغییرات نحوی، طی فرآیند ترجمه از زبان عربی فصیح قرآنی به زبان فارسی می‌پردازیم.

تغییرات مشاهده شده در ترجمه هریک از گروه‌های نحوی IP، CP، VP، NP و DP و نیز گروه‌های PP، AdjP و AdvP عبارت‌اند از:

تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان؛ افزودن یا حذف سازه؛ تغییر مقوله دستوری گروه‌ها؛ تغییر مقوله دستوری گروه‌ها+ تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان؛ تغییر فرافکن+ تغییر جایگاه سازه‌ها در دو زبان و تغییر جایگاه سازه‌ها+ تغییر مقوله گروه‌ها+ تغییر فرافکن.

۴-۱. تغییر جایگاه سازه

تغییر جایگاه سازه، از جمله تغییراتی است که در ترجمه آیات مورد بررسی به زبان فارسی، از بسامد بالایی برخوردار بوده است. از تغییرات مربوط به تغییر جایگاه سازه‌ها، چهار نوع به گروه حرف تعریف، یک نوع به گروه فعلی، یک نوع به گروه تصریف، دو نوع به گروه صفتی و چهار نوع به گروه حرف اضافه‌ای اختصاص دارد.

اولین نوع تغییر مربوط به تفاوت جایگاه گروه حرف تعریف در دو زبان، شامل تغییر موضع این گروه از جایگاه spec,DP به جایگاه spec,VP است که نمونه آن در مثال‌های «۱-۳» آورده شده است:

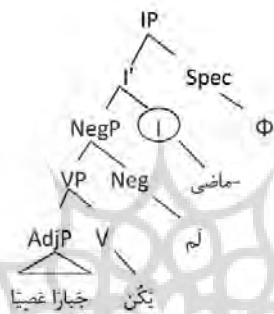
۱. إِنْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا (مریم / ۳).
  ۲. آن‌گاه که زکریا پروردگارش را به آوای آهسته ندا کرد (ترجمه ۱: آیه ۳).
  ۳. در آن هنگام که پروردگارش را در خلوتگاه عبادت پنهان خواند. (ترجمه ۲: آیه ۳).
  - دومین نوع تغییر مربوط به تفاوت جایگاه گروه حرف تعریف، شامل تغییر موضع این گروه از جایگاه متمم هسته گروه فعلی به جایگاه spec,IP است:
  ۴. ... و کانت امراتی عاقرا و قد بلغت من الکبر عتیا (مریم / ۸).
  ۵. ... حال آن‌که زَنَم نازاست و من از پیری به فرتوتی رسیده‌ام (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۸).
  ۶. ... درحالی‌که همسر من نازا و عقیم است و من نیز از شدت پیری افتاده شده‌ام (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۸).
  - دو نوع دیگر تغییرات، مربوط به تفاوت جایگاه گروه حرف تعریف، یکی شامل تغییر موضع این گروه از جایگاه spec, VP به جایگاه spec, IP و دیگری شامل تغییر موضع این گروه از جایگاه متمم هسته گروه فعلی به جایگاه spec, VP است:
  ۷. ... قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلِيٌّ هَيْنَ وَ قَدْ خَلَقْتِكُ مِنْ قَبْلُ وَ لَمْ تَكُ شَيْئًا (مریم / ۹).
  ۸. ... خدای تو فرموده: این بر من آسان است و خودت را نیز پیش از این من آفریدم که چیزی نبود (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۹).
  ۹. ... پروردگارت گفته این بر من آسان است و قبلاً تو را آفریدم، درحالی‌که چیزی نبود (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۹).
- تغییر مربوط به تفاوت جایگاه گروه فعلی در دو زبان، شامل تغییر جایگاه هسته این گروه به

آخر جمله است و تغییر مربوط به گروه تصریف نیز شامل تفاوت زمان دستوری هسته I در دو زبان است. نمودارهای درختی مربوط به تفاوت زمان دستوری هسته I در دو زبان عربی و فارسی در مثال‌های «۱۰-۱۲» ترسیم شده است:

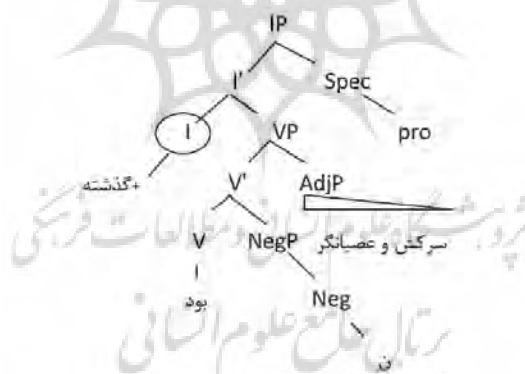
۱۰. الف) ... وَ لَمْ یَكُنْ جَبَّاراً عَصِیًّا (مریم / ۱۴).

(ب)

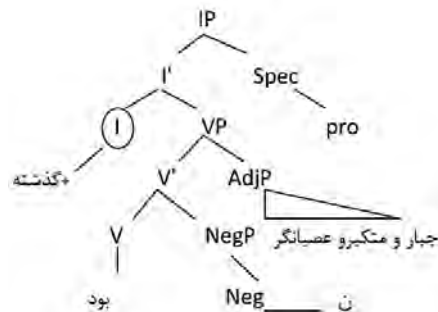
۱۱. الف) ... و سرکش و عصیانگر نبود (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۱۴).

(ب)

۱۲. الف) ... و جبار و متکبر و عصیانگر نبود (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۱۴).

(ب)

یک نوع از تغییرات مربوط به تفاوت جایگاه گروه صفتی در متن عربی آیات و در ترجمه‌های فارسی آن‌ها، تغییر جایگاه AdjP از موضع متمم هسته D به جایگاه متمم هسته V است که در هر دو ترجمه از آیات (۵، ۸) به کار رفته است و نوع دیگر از تغییر جایگاه گروه صفتی شامل تغییر موضع AdjP از جایگاه متمم هسته V به spec, VP است. این مورد نیز در هر دو ترجمه از برگردان آیات (۱۴، ۲۰) قابل مشاهده است:

۱۳. ... وَ كَانَتْ امْرَأَتِي عَاقِرًا ... (مریم / ۸).

۱۴. ... حال آن‌که زَنَم ناز است ... (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۸).

۱۵. ... در حالی که همسرم نازا و عقیم است ... (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۸)

۱۶. ... وَ لَمْ أَكُ بَغِيًّا (مریم / ۲۰).

۱۷. ... و بدکار نبوده‌ام (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۲۰).

۱۸. ... زَن اوده‌ای هم نبوده‌ام (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۲۰).

در مورد اولین نوع از تغییرات جایگاه سازه مربوط به گروه حرف‌اضافه‌ای، می‌توان به تغییر جایگاه این گروه از موضع spec, DP به جایگاه spec, VP اشاره کرد:

۱۹. قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ... (مریم / ۱۰).

۲۰. گفت: پروردگارا! برای من نشانه‌ای قرار ده... (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۱۰).

سه نوع دیگر تغییر جایگاه سازه مربوط به گروه حرف‌اضافه‌ای شامل تغییر موضع PP از جایگاه متمم هسته V به جایگاه spec, VP، تغییر جایگاه PP از موضع هسته D به جایگاه spec, VP و نیز تغییر جایگاه PP از موضع spec, DP به جایگاه متمم هسته V است:

۲۱. قَالَتْ اِنِّي اَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا (مریم / ۱۸).

۲۲. مریم گفت: من از تو به خدای رحمان پناه می‌برم اگر پرهیزگار باشی (ترجمه ۱: آیه ۱۸).

۲۳. او سخت ترسید و گفت: من از شر تو به خدای رحمان پناه می‌برم اگر پرهیزگاری (ترجمه ۲: آیه ۱۸).

تغییرات مشاهده‌شده در مورد تغییر جایگاه سازه‌ها در جدول «۱» ارائه شده است:

جدول ۱ تغییرات مشاهده شده مربوط به تغییر جایگاه سازه‌ها در دو زبان

توضیح	شماره آیاتی که تغییر در آن‌ها رخ داده است	تعداد نمونه‌های تغییر یافته	به جایگاه	تغییر از جایگاه	سازه تغییر جایگاه یافته	تعداد کل نمونه‌ها	نوع تغییر در ترجمه قرآن به زبان فارسی
از میان تغییرات مشاهده شده مرتبط با تغییر جایگاه سازه‌ها، ۴ نوع تغییر به DP، ۱ نوع تغییر به VP، ۲ نوع تغییر به AdjP و ۴ نوع تغییر به PP مربوط است.	۱۲،۹،۷،۳،۲ در دو ترجمه ۱ و ۲	۵	Spec,VP	Spec,DP	DP	۴۰	تغییر جایگاه سازه
	۸،۵ در دو ترجمه	۴	Spec,IP	متمم هسته گروه فعلی			
	۹ در دو ترجمه	۱	Spec,IP	Spec,VP			
	۹ در دو ترجمه	۱	Spec,VP	متمم هسته گروه فعلی	VP	۵۸	
	۲۰-۳ در دو ترجمه	۱۸	تغییر جایگاه هسته گروه فعلی به آخر جمله				
	۹،۸،۷،۵،۴، ۲۰،۱۸،۱۴ در دو ترجمه	۸	I	تفاوت زمان دستوری هسته I	IP	۵۸	
	۸،۵ در دو ترجمه	۲	متمم هسته V	متمم هسته D	AdjP	۱۱	
	۲۰،۱۴ در دو ترجمه	۲	Spec,VP	متمم هسته V			
	۲۰،۱۸،۱۶،۱۰،۸،۴ در دو ترجمه	۶	Spec,VP	Spec,DP	PP	۱۵	
	۱۱ در دو ترجمه	۱	Spec,VP	متمم هسته V			
۱۸،۵ در دو ترجمه ۱	۲	Spec,VP	متمم هسته D				
۲۰ در دو ترجمه ۲	۱	متمم هسته V	Spec,DP				

۲-۴. افزودن یا حذف سازه

از میان تغییرات مربوط به افزودن یا حذف سازه‌ها، پنج نوع تغییر در گروه فعلی، پنج نوع تغییر در گروه تصریف، دو نوع تغییر در گروه متمم‌نما و یک نوع تغییر در گروه اسمی مشاهده شده است.

اولین تغییر مشاهده‌شده مربوط به گروه فعلی در این بخش شامل افزودن یک DP در جایگاه نحوی spec, VP است و دومین تغییر گروه فعلی مربوط به افزودن فعل در جایگاه هسته این گروه است که در هر دو ترجمه، ۷ مورد از آن در برگردان آیات «۱۹، ۱۴، ۱۳، ۱۰، ۹، ۲» به زبان فارسی انجام گرفته است.

۲۴. و حنانا من لدنا و زکوه ... (مریم / ۱۳).

۲۵. و نیز از جانب خود مهربانی و پاکی به او دادیم ... (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۱۳).

۲۶. و رحمت و محبتی از ناحیه خود به او بخشیدیم ... (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۱۳).

افزودن CP در جایگاه متمم هسته گروه فعلی، سومین نوع تغییر مربوط به گروه فعلی است که نمونه آن در مثال‌های «۲۷-۲۸» قابل مشاهده است:

۲۷. وَ إِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي ... (مریم / ۵).

۲۸. و من از بستگانم، بعد از خودم بیمناکم که حق پاسداری از آیین تو را نگاه ندارند ... (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۵)

دو تغییر دیگر مشاهده‌شده مربوط به گروه فعلی شامل افزودن PP در جایگاه متمم هسته گروه فعلی و نیز افزودن PP در جایگاه spec, VP است:

۲۹. ... وَ لَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا (مریم / ۴).

۳۰. ... و هرگز در دعای تو ای پروردگار من از اجابت بی‌بهره نبوده‌ام (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۴).

۳۱. ... و من هرگز در دعای تو از اجابت محروم نبوده‌ام (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۴).

اولین تغییر مشاهده‌شده مربوط به گروه تصریف در این بخش، شامل افزودن DP در جایگاه spec, IP است.

دومین تغییر گروه تصریف به فرآیند pro-drop و حذف spec, IP مربوط است:

۳۲. ... وَ اتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا (مریم / ۱۲).

۳۳. ... و او را در کودکی حکمت دادیم (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۱۲).
 سومین تغییر مربوط به گروه تصریف در این بخش شامل افزودن NP در جایگاه spec, IP است که تنها ۳ مورد آن، در برگردان آیات «۱۸۰،۱۱،۳» قابل مشاهده است:
۳۴. فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ ... (مریم / ۱۱).
 ۳۵. پس زکریا از محراب به میان قوم خویش بیرون آمد ... (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۱۱).
 و بالاخره آخرین تغییر مربوط به گروه تصریف در این قسمت، شامل افزودن یا حذف یک AdvP است. ۲ مورد افزودن AdvP در ترجمه آیات «۸،۴» و ۴ مورد افزودن AdvP در ترجمه آیات «۲۰،۸،۴» و نیز ۳ مورد حذف AdvP در برگردان آیات «۱۸۰،۷،۴» مشاهده شده است:
۳۶. ... وَ لَمْ يَمَسِّنِي بَشَرًا و لَمْ أَكُ بَغِيًّا (مریم / ۲۰).
 ۳۷. ... درحالی که تاکنون انسانی با من تماس نداشته و زن آلوده‌ای هم نبوده‌ام (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۲۰).
 ۳۸. قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي ... (مریم / ۴).
 ۳۹. گفت: پروردگارا! استخوانم سست ... (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۴).
 ۴۰. گفت پروردگارا! استخوانم سست شده ... (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۴).
 دو نوع تغییر مربوط به گروه متممنا، به افزودن یا حذف متممنا می‌موصولی «که» مربوط است که ۵ مورد افزودن متممنا در برگردان آیات «۱۵۰،۱۰،۶» و نیز ۲ مورد حذف متممنا در برگردان آیات «۱۱،۹» مشاهده شده است.
- تغییر مربوط به گروه اسمی نیز شامل حذف NP منادا است که ۲ مورد آن در برگردان آیات «۶،۴» به زبان فارسی رخ داده است.
- از میان تغییرات مشاهده شده مربوط به افزودن یا حذف سازه، هیچ‌گونه تغییری در ترجمه گروه‌های صفتی آیات مورد بررسی مشاهده نشد.
- ۳-۴. تغییر مقوله دستوری گروه‌ها
 تغییر مقوله از دیگر تغییراتی است که در گروه‌های نحوی طی فرآیند ترجمه قرآن کریم از زبان عربی به زبان فارسی مشاهده شده است.
- تغییرات مشاهده شده در مورد تغییر مقوله دستوری گروه‌ها، در جدول «۲» ارائه شده است:

جدول ۲ تغییرات مشاهده‌شده مربوط به تغییر مقوله دستوری گروه‌ها

نوع تغییر در ترجمه قرآن به زبان فارسی	تعداد کل نمونه‌ها	نوع مقوله در متن عربی	مقوله تغییر یافته در ترجمه فارسی	تعداد نمونه‌های تغییر یافته	شماره آیاتی که تغییر در آنها رخ داده است	توضیح
تغییر مقوله دستوری گروه‌ها	۱۱	NP	PP	۱	۴ در دو ترجمه ۱	در نمونه‌های بررسی شده، فراگیرترین تغییر مقوله دستوری در گروه‌های قیدی و کم‌ترین تغییر در گروه‌های اسمی و گروه‌های تصریف مشاهده شده است.
	۵۸	IP	CP	۲	۷، ۶ در دو ترجمه	
	۱۴	CP	IP	۳	۱۲۸، ۵ در دو ترجمه	
	۱۵	PP	CP	۱	۹ در دو ترجمه	
			AdvP	۲	۱۲، ۹ در دو ترجمه	
	۶	AdvP	IP	۴	۱۷، ۱۱، ۵ در دو ترجمه	
	۱۱	AdjP	PP	۳	۱۷، ۱۲، ۶ در دو ترجمه	

۴-۴. تغییر مقوله دستوری گروه‌ها + تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان

در بررسی بیست آیه مورد نظر، تغییراتی در ترجمه‌های فارسی مشاهده شد که یک گروه علاوه بر تغییر مقوله، تغییر جایگاه نیز پیدا کرده بود. مقوله‌های NP، DP و PP طی فرآیند ترجمه دستخوش تغییر شده و تغییر جایگاه نیز یافته‌اند. تغییرات مشاهده‌شده در مورد تغییر مقوله دستوری گروه‌ها + تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان در جدول «۳» ارائه شده است:

جدول ۳ تغییر مقوله دستوری گروه‌ها + تفاوت جایگاه سازه‌ها

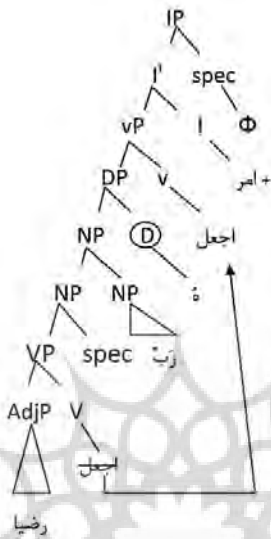
شماره آیاتی که تغییر در آن‌ها رخ داده است	تعداد نمونه‌های تغییر یافته	تغییر به جایگاه	تغییر از جایگاه	مقوله تغییر یافته در ترجمه فارسی	نوع مقوله در متن عربی	تعداد کل نمونه‌ها	نوع تغییر در ترجمه قرآن به زبان فارسی
۱۶، ۳، ۲	۳ در دو ترجمه	هسته V	متمم هسته D	PP	NP	۱۱	تغییر مقوله دستوری گروه‌ها + تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان
۱۶	۱ در ترجمه ۱	Spec, VP	متمم هسته D	PP			
۴	۲ در دو ترجمه	Spec, IP	متمم هسته D	DP			
۱۹، ۵	۳ در دو ترجمه	متمم هسته V	متمم هسته D	DP			
۱۷، ۱۰، ۵	۳ در دو ترجمه	Spec, VP	متمم هسته V	DP			
۱۹، ۱۶	۲ در ترجمه ۲	Spec, VP	متمم هسته D	DP			
۱۲	۱ در ترجمه ۲	متمم هسته V	Spec, VP	PP	DP	۴۰	
۲۰، ۱۰، ۵	۴ در دو ترجمه	Spec, VP	Spec, DP	PP			
۶	۱ در دو ترجمه	Spec, VP	متمم هسته V	DP	PP	۱۵	
۸	۱ در ترجمه ۱	Spec, VP	Spec, DP	DP			

۴-۵. تغییر فرافکن + تغییر جایگاه سازه‌ها در دو زبان

گروه حرف تعریف، تنها گروهی است که تغییر فرافکن توأم با تغییر جایگاه سازه در آن مشاهده شده است. از دو نوع تغییر مشاهده شده در این قسمت، یکی شامل تغییر فرافکن کمینه D به فرافکن بیشینه DP است که با تغییر جایگاه آن از موضع هسته D به جایگاه spec, VP همراه است. تنها یک مورد از این تغییر در هر دو ترجمه، از آیه «۶» رخ داده است.

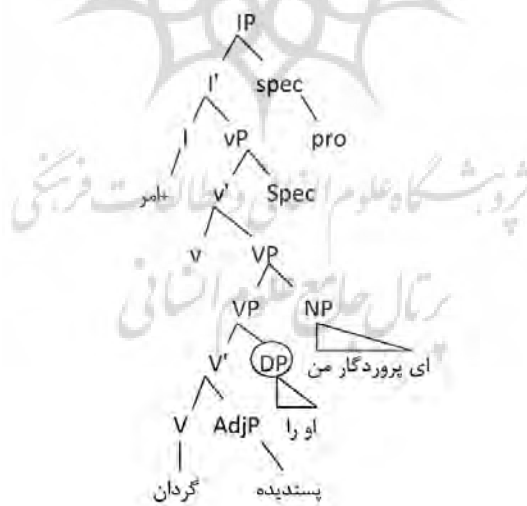
۴۱. الف) ... وَاجْعَلْ رَّبُّ رَضِيًّا (مریم/۶).

(ب)

۴۲. الف) ... و ای پروردگار من! او را پسندیده گردان (ترجمه ۱: بخشی از آیه ۶).

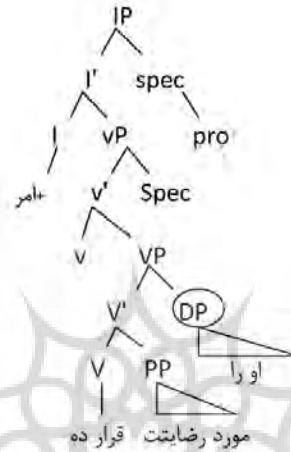
(ب)

۴۳. الف) ... و او را مورد رضایت قرار ده (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۶).

(ب)

نوع دوم تغییر ذکرشده بالا، تغییر فرافکن کمینه D به فرافکن بیشینه DP است که با تغییر جایگاه از موضع متمم هسته گروه فعلی به جایگاه IP, spec همراه است. ۲ مورد از این تغییر فقط در ترجمه آیات «۱۷،۱۲» قابل مشاهده است:

۴۴. ... اَتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا (مریم/ ۱۲).

۴۵. ... و ما فرمان نبوت و عقل کافی در کودکی به او دادیم (ترجمه ۲: بخشی از آیه ۱۲).

۴-۶. تغییر جایگاه سازه‌ها + تغییر مقوله گروه‌ها + تغییر فرافکن

از این تغییر سه‌گانه، یعنی تغییر جایگاه سازه + تغییر مقوله گروه + تغییر فرافکن، ۲ مورد به گروه حرف تعریف، ۲ مورد به گروه اسمی، ۲ مورد به گروه فعلی، ۱ مورد به گروه متمم‌نما و ۱ مورد نیز به گروه حرف اضافه‌ای مربوط می‌شود.

تغییرات مشاهده‌شده در مورد تغییر جایگاه سازه‌ها + تغییر مقوله گروه‌ها + تغییر فرافکن در

جدول «۴» ارائه شده است:

جدول ۴ تغییر جایگاه سازها + تغییر مقوله گروهها + تغییر فرافکن

شماره آیاتی که تغییر در آنها رخ داده است	تعداد نمونه‌های تغییر یافته	تغییر به جایگاه	تغییر از جایگاه	مقوله یا فرافکن تغییر یافته	نوع مقوله و فرافکن در متن عربی	تعداد کل نمونه‌ها	نوع تغییر در ترجمه قرآن به زبان فارسی
۸	۱ در ترجمه ۱	Spec,VP	متمم هسته D	PP	D	۴۰	تغییر جایگاه سازها+ تغییر مقوله گروهها+ تغییر فرافکن
۸	۱ در ترجمه ۲	Spec,VP	متمم هسته D	AdjP			
۴	۳ در دو ترجمه	Spec,IP	Spec,DP	DP	N	۱۱	
۲۰	۱ در دو ترجمه	Spec,IP	متمم هسته D	DP			
۵،۴	۲ در دو ترجمه	متمم هسته گروه فعلی	هسته گروه فعلی	AdjP	V	۵۸	
۱۹	۱ در ترجمه ۱	Spec,VP	متمم هسته C	AdvP	C	۱۴	
۴	۳ در دو ترجمه	Spec,IP	متمم هسته DP	D	PP	۱۵	

۵. بحث و نتیجه‌گیری

۵-۱. بررسی فراوانی انواع تغییرات در هریک از گروهها

در این بخش به یافته‌ها و نتایج حاصل از بررسی داده‌های پژوهش پرداخته می‌شود و فراوانی انواع تغییرات در هریک از گروه‌های IP، CP، VP، DP و NP مورد بررسی قرار می‌گیرد. در مجموع ۵۸ IP بررسی شده، ۳۳ تغییر مشاهده شده است که ۸ مورد آن به تغییر جایگاه سازها، ۲۳ مورد آن به تغییر مربوط به افزودن یا حذف سازها و ۲ مورد به تغییر مقوله دستوری مربوط است. بدین ترتیب می‌توان گفت که ۵۶/۹٪ از IP های مورد بررسی دستخوش تغییر

شده‌اند که ۲۴/۲٪ آن به تغییر مربوط به جایگاه سازه‌ها در گروه تصریف، ۶۹/۷٪ به تغییر مربوط به افزودن یا حذف سازه در این گروه و ۶/۱٪ به تغییر مقوله دستوری گروه تصریف تعلق دارد.

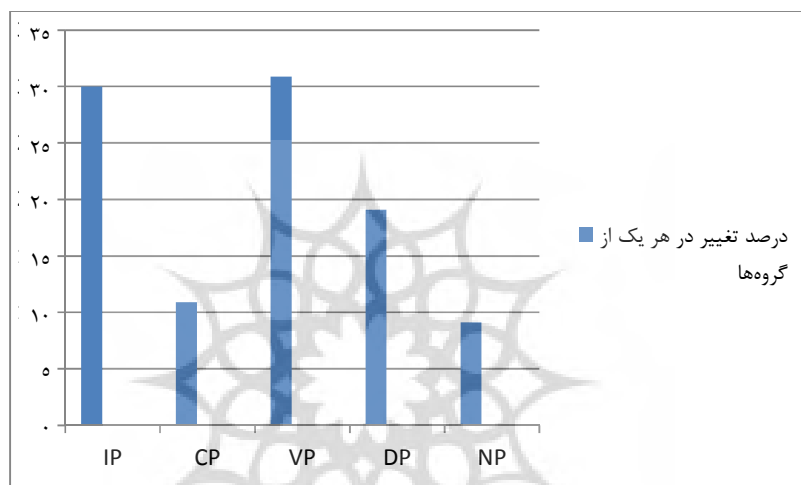
در ۱۴ CP مورد بررسی، ۱۲ مورد تغییر مشاهده شده است که ۱ مورد از این تغییرات به تغییر جایگاه سازه + تغییر مقوله + تغییر فرافکن، ۸ مورد آن به تغییر مربوط به افزودن یا حذف سازه و ۳ مورد به تغییر مقوله دستوری مربوط است. بنابراین ۸۵/۷٪ از بندهای بررسی شده دستخوش تغییر شده‌اند که حدود ۸٪ این تغییرات به تغییر جایگاه سازه، ۶۷٪ آن به تغییر مربوط به افزودن یا حذف سازه و ۲۵٪ آن به تغییر مقوله دستوری گروه متمم‌نما مربوط است. در مجموع ۵۸ VP مورد بررسی، ۳۴ تغییر مشاهده شده است که ۱۸ مورد آن به تغییر جایگاه سازه‌ها، ۱۴ مورد به تغییر مربوط به افزودن یا حذف سازه‌ها و ۲ مورد به تغییر مربوط به تفاوت جایگاه سازه + تغییر مقوله + تغییر فرافکن مربوط است. پس ۵۸/۶٪ از VP‌های مورد بررسی دستخوش تغییر شده‌اند که ۵۳٪ آن به تغییر جایگاه سازه‌ها در این گروه، ۴۱/۱٪ به تغییر مربوط به افزوده شدن یا حذف سازه در این گروه و حدود ۶٪ به تغییر مربوط به تفاوت جایگاه سازه + تغییر مقوله + تغییر فرافکن تعلق دارد.

در مجموع نمونه‌های مورد بررسی، ۴۰ DP مشاهده گردید که ۲۱ مورد از آن‌ها دستخوش تغییر شده‌اند. ۱۱ مورد از این تغییرات به تفاوت جایگاه سازه، ۲ مورد به تغییر مربوط به تفاوت جایگاه سازه + تغییر مقوله + تغییر فرافکن، ۵ مورد به تغییر مربوط به تغییر مقوله دستوری + تفاوت جایگاه سازه و ۳ مورد به تغییر مربوط به تغییر فرافکن + تفاوت جایگاه سازه تعلق دارد. بنابراین ۵۲/۵٪ از گروه‌های حرف تعریف بررسی شده دستخوش تغییر شده‌اند که ۵۲/۳٪ این تغییرات به تفاوت جایگاه سازه، ۹/۵٪ به تفاوت جایگاه سازه + تغییر مقوله + تغییر فرافکن، حدود ۲۴٪ به تغییر مقوله دستوری + تفاوت جایگاه سازه و ۱۴/۲٪ به تغییر فرافکن + تفاوت جایگاه سازه مربوط است.

در ۱۱ NP بررسی شده، ۱۰ مورد تغییر مشاهده شده است که از این تعداد ۱ مورد به تغییر مقوله دستوری، ۲ مورد به تغییر مربوط به افزودن یا حذف سازه، ۱ مورد به تفاوت جایگاه سازه + تغییر مقوله + تغییر فرافکن و ۶ مورد نیز به تغییر مقوله دستوری + تفاوت جایگاه سازه تعلق دارد. بنابراین ۹۰/۹۱٪ از گروه‌های اسمی دستخوش تغییر شده‌اند که از این میان ۱۰٪ به تغییر

مقوله دستوری، ۲۰٪ به تغییر مربوط به افزودن یا حذف سازه، ۱۰٪ به تغییر مربوط به تفاوت جایگاه سازه + تغییر مقوله + تغییر فرافکن و ۶۰٪ هم به تغییر مقوله دستوری + تفاوت جایگاه سازه مربوط است.

نمودار فراوانی تغییر در هریک از گروه‌های یادشده، در زیر قابل مشاهده است:

نمودار ۱ فراوانی تغییر در هریک از گروه‌ها

همان‌طورکه در نمودار بالا مشاهده می‌شود، بیشترین میزان تغییر در گروه فعلی و کمترین میزان تغییر در گروه اسمی است. مسئله دیگری که باید به آن پرداخت، میزان فراوانی تغییرات رخ داده طی فرآیند ترجمه ۲۰ آیه مورد نظر از زبان عربی به زبان فارسی است. در مجموع ۱۱۰ تغییر مورد بررسی، ۳۷ مورد به تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان، ۳۶ مورد به افزودن یا حذف سازه، ۶ مورد به تغییر مقوله دستوری گروه‌ها، ۱۹ مورد به تغییر مقوله دستوری گروه‌ها + تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان، ۳ مورد به تغییر فرافکن + تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان و ۹ مورد به تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان + تغییر مقوله گروه‌ها + تغییر فرافکن مربوط می‌شود؛ یعنی ۳۳,۶٪ از تغییرات به تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان، ۳۲,۹٪ به تغییر مربوط به افزودن یا حذف سازه، ۵,۴٪ به تغییر مقوله دستوری گروه‌ها، ۱۷,۲٪ به تغییر مقوله دستوری

گروه‌ها + تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان، ۲٫۸٪ به تغییر فرافکن + تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان و ۸٫۱٪ به تغییر مربوط به تفاوت جایگاه سازه‌ها در دو زبان + تغییر مقوله گروه‌ها + تغییر فرافکن اختصاص دارد. آنچه بیش از هر چیز در این میان جلب نظر می‌کند، درصد بالای تغییر در تفاوت جایگاه مقوله‌های نقشی و مقوله‌های واژگانی در دو زبان است. این نکته مؤید آن است که تغییرات در سطح ساختارهای دستوری زبان - ویژه^۹ است و در واقع، انتقال مفهوم از یک زبان به زبان دیگر ثابت می‌ماند و تنها خصوصیات نقشی و دستوری تغییر می‌کند. به عبارت دیگر این مطلب نشان می‌دهد که ویژگی‌های مفهومی و منطقی جنبه جهانی دارد؛ یعنی خصوصیات واژگانی محفوظ و خصوصیات دستوری متغیر است.

۲-۵. نتیجه‌گیری نهایی

از آنچه تاکنون گفته شد، این نتایج به دست می‌آید:

الف. تغییرات نحوی در گروه‌های نقشی بیش از تغییرات نحوی در گروه‌های محتوایی/ معنادار است. زیرا به‌طور کلی می‌توان گفت که گروه‌های نقشی ۶۰٪ از کل تغییرات را به خود اختصاص داده‌اند. البته در این میان باید به میزان تقریباً برابر تغییرات نحوی در گروه‌های تصریف و گروه‌های فعلی توجه کرد و آنچه از تحلیل داده‌ها قابل مشاهده است، این است که میزان بالای تغییرات نحوی در گروه‌های فعلی، بیش از آن‌که به پیچیدگی این گروه‌ها مربوط باشد با بسامد تکرار آن‌ها مرتبط است و بیشتر به دلیل تغییر جایگاه هسته این گروه‌ها به آخر جمله در ترجمه است.

ب. تغییرات نحوی در گروه‌های تصریف بیش از دیگر گروه‌های نقشی مشاهده می‌شود؛ زیرا از میان گروه‌های نقشی مورد بررسی، گروه تصریف با بسامد ۵۸ و ۳۳ مورد تغییر، ۵۰٪ از تغییرات مربوط به گروه‌های نقشی را به خود اختصاص داده است.

ج. تغییرات نحوی در گروه‌های فعلی بیش از دیگر گروه محتوایی/ معنادار است و این بدان دلیل است که از میان گروه‌های محتوایی/ معنادار مورد بررسی، گروه فعلی با بسامد ۵۸ و ۳۴ مورد تغییر، ۷۷٪ از تغییرات مربوط به گروه‌های محتوایی/ معنادار را به خود اختصاص داده است.

۶. پی‌نوشت‌ها

۱. گفتنی است در این مقاله، نوع بررسی تغییرات نحوی در بستر دو زبان عربی قرآن و زبان فارسی کاربردی است و می‌تواند به‌طور عام در زمینه ترجمه ماشینی مؤثر واقع شود و اندکی راه را برای پژوهش‌های بعدی آن هموارتر سازد.

2. x-Bar Theory
3. lexical categorizes
4. functional categorizes
5. source language
6. target language
7. government and binding theory (GB)
8. M. Halliday
9. R.M. Hassan
10. *Cohesion in English*
11. Remarks on Nominalization
12. R. Jakendoff
13. Extended Standard Theory (EST)
14. Minimalist Program
15. cross-categorical structural symmetry
16. phrasal expansion
17. complement
18. specifier
19. language-specific

۷. منابع

- بهرام‌پور، ابوالفضل (۱۳۸۹). *تفسیر نسیم حیات، جزء ۱۶*. قم: آوای قرآن.
- خرمی، مهدی (۱۳۹۲). «بلاغت تکرار در قرآن و شعر قدیم عربی». نشریه *جستارهای زبانی*. د ۵. ش ۲ (پیاپی ۱۸). صص ۹۱-۱۱۰.
- دبیرمقدم، محمد (۱۳۸۳). *زبان‌شناسی نظری: پیدایش و تکوین دستور زایشی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- رادمنش، سیدمحمد (۱۳۷۴). *نحو برای دانشجو*. مشهد: آستان قدس رضوی.
- سقلاطون، عباسعلی (۱۳۷۳). *بررسی گروه اسمی زبان فارسی بر پایه نظریه ایکس تیره*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. مشهد: دانشگاه فردوسی (دانشکده ادبیات و علوم انسانی).

- شریعت‌پناهی، نگار (۱۳۸۹). *بررسی تغییرات نحوی در روند ترجمه از زبان انگلیسی به فارسی بر مبنای نظریهٔ ایکس تیره*. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه الزهرا (س).
- شیخی، حمیدرضا (۱۳۶۷). *ترجمهٔ مباحثی در فقه اللغة و زبان‌شناسی عربی*. مشهد: آستان قدس رضوی.
- صافی، محمود (۱۴۱۲). *الجدول فی اعراب القرآن و صرفه و بیانه*. قم: مدین.
- طنطاوی، محمد (۱۹۹۵). *معجم اعراب، الفاظ القرآن الکریم*. بیروت: مکتبهٔ لبنان ناشرون.
- فصیحی هرندی، مجید (۱۳۸۰). *بررسی روابط انسجامی در قرآن سورهٔ حضرت یوسف*. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- قلی‌زاده، حیدر (۱۳۸۳). «نقش ساختار دستوری در ترجمهٔ قرآن کریم». *نشریهٔ زبان و ادبیات، پژوهش‌های ادبی*. ش ۳. صص ۸۳-۱۰۲.
- کریمی، سیمین (۱۳۷۴). «از ژرف‌ساخت تا ساخت منطقی و نظریهٔ مینی‌مالیست». *مجلهٔ زبان‌شناسی*. س ۱۲. ش ۱ و ۲. صص ۹۵-۴۷.
- ماهیار، عباس (۱۳۸۴). *صرف و نحو عربی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- معروف، یحیی (۱۳۸۴). *فن ترجمه (اصول نظری و عملی ترجمه از عربی به فارسی و فارسی به عربی)*. کرمانشاه و تهران: دانشگاه رازی و سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۶). *قرآن مجید، با ترجمهٔ روان فارسی*. تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
- منصور، مهرزاد (۱۳۷۵). *اشارات زبان‌شناختی در قرآن کریم*. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد. شیراز: دانشگاه شیراز.
- نظری، سامیه و ارسلان گل‌فام (۱۳۹۳). «شکل‌گیری ارجاع در متون، نمونهٔ مورد بررسی رمان *روبلینی‌ها*: مقایسهٔ متن انگلیسی و دو ترجمهٔ فارسی آن». *جستارهای زبانی*. د ۶. ش ۴ (پیاپی ۲۵). صص ۳۰۷-۳۲۴.

References:

- Bahrapur, A. (2010). *The Interpretation of Quran " Nasim Hayat", joze 16*. Qom: Avaye quran [In Persian and Arabic].
- Carnie, A. (2002). *Syntax: A Generative Introduction*. 1st edition Oxford: Blackwell Publishers
- Chomsky, N. (1991). "Some Notes on the Economy of Derivation, Principles and Parameters in Comparative Grammar". *MIT Press*. pp. 54- 417.
- ----- (1993). *A minimalist Program for Linguistic Theory*. MIT Press.
- ----- (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Dabir Moqaddam, M. (2004). *Theoretical Linguistics: Emergence and Development of Generative Grammar*. Tehran: SAMT [In Persian].
- Fasihi Harandi, M. (2001). *The Study of the Cohesive Relations in Quran "Yusef Sura*. M.A. Thesis .Tehran: Allame Tabatabai University [In Persian].
- Haegeman, L. (1994). *Introduction to Government and Binding Theory*. Hoboken, New Jersey: Blackwell.
- Jackendoff, R. (1977). *X-Bar Syntax: A Study of Phrase Structure*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Karimi, S. (1987). "New Varieties in Transformational – Generative Grammar". *Linguistic journal*. Vol. 12. No. 1 & 2. Pp. 47-95 [In Persian].
- ----- (1995). "From Deep Structure To Logical Structure and Minimalist Theory". *Linguistic Journal*. Vol. 4. No. 1 & 2. Pp. 2-24 [In Persian].
- Khorami, M. (2014). "Reduplication in Quran and in Old Arabic Poem. Tehran". *Language Related Research*. Vol. 5. No. 2. Pp. 91-110 [In Persian].
- Mahyar, A. (2005). *Arabic Morphology and Syntax*. Tehran: SAMT [In Persian].

- Makarem Shirazi, N. (1997). *Quran with the Fluent Persian Translation*. Tehran: Office of the Studies of Islamic History and Education [In Persian and Arabic].
- Mansuri, M. (1996). *The Linguistic Notes in Quran*. M.A.Thesis. Shiraz University [In Persian].
- Maruf, Y. (2005). *The Technique of Translation, the Practical and Theoretical Principles of Translation from Arabic to Persian and from Persian to Arabic*. Tehran: SAMT & Kermanshah: Razi University [In Persian].
- Nazari, S. & A. Golfam (2014). "The Formation of Reference in the Texts: The case study of Dubliners : The Comparison of the English Text and its Two Persian Translations. Tehran: Jostarhay Zabani , Vol. 6. No. 4. Pp. 307-324, [In Persian].
- Qolizadeh, H. (2004). "The function of the grammatical structure in the translation of *Quran*". Tehran: *Language and literature. Literary Researches*. No 3. pp. 83-102 [In Persian].
- Radford, A. (1988). *Transformational Grammar*, Cambridge University Press.
- ----- (1988). *Transformational Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Radmanesh, M. (1995). *Syntax for Student*. Mashhad: Astan Qods Razavi [In Persian].
- Safi, M. (1991). *The List of Vowels and Inflections of Quran*. Qom: Madin [In Arabic].
- Shariatpanahi, N. (2010). *A Study of Syntactic Changes Through the Translation from English into Persian based on X-Bar Theory*. M.A. Thesis Tehran: Alzahra University [In Persian].

- Sheikhi, H. (1988). *The Translation of discussions in Philology and Arabic Linguistics*. Mashhad: Astan Qods Razavi [In Persian].
- Soqlatun, A. (1994). "A study of Nominal Group of Persian Language based on X-Bar Theory". Mashhad: Ferdosi University [In Persian].
- Tantavi, M. (1995). *Dictionary of Vowels, Speeches of Quran*. Lobnan: Lobnan Library [In Arabic].

